

היחס הנכון לקירוב הרשעים

[נכתב ע"י הרב משה צוריאל, מתוך ספרו "אוצרות התורה" – שיחה 3.
בהרהר. בהסכמת הרב, מאמר זה נערך ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

אישיותו של "לוט" בן אחי-אברהם לוטה ערפל.

הרי היו בו כמה דברים נפלאים.

א. בתחילת דרכו, כאשר תרח ואברהם ובני ביתו עקרו מאור-כשדים לעלות לארץ הקודש, תרח נתקע ונשאר בחרן (בראשית יא, לא) אבל לוט נפרד מסבו והמשיך עם אברהם בדרכו לא"י. לוט המשיך להתלוות לאברהם וירד עמו מצרימה בשעת הרעב **ושמר אז על סודיות** (כנדרש משמו "לוט", כיסוי) ולא גילה לאנשי פרעה כי שרי איננה אחותו של אברהם (ב"ר, פרשה נא). בזכות זאת ניצול אח"כ ממהפכת-סדום (רש"י על יט, כט, "ויזכור אלהים"). והרי ברור כי אם היה מגלה הסוד ואברהם היה נהרג ע"י המלך, היה לוט יורש את כל רכושו של אברהם, חוץ ממה שיתעשר ממה שאחותו שרי נישאת למלך מצרים. הרי רואים שהיו בו כוחות נפש גדולים של איפוק.

ב. שנית, כשהגיע לוט לסדום, עדיין היה **מכניס אורחים** כפי שלמד בביתו של אברהם. וכאשר הכריזו אנשי סדום שכל הנותן פת לעני יישרף באש, היה לוט מתיירא מלעשות לאור יום וקיים הנהגה זו רק בלילות (ילקוט שמעוני וירא, פד). אינני בטוח כמה מאיתנו היינו מוסרים את נפשנו על כך מול איום בעונש כה אכזרי. ועוד מפורש במקרא שכאשר **מסר נפשו** על כך ואמר למלאכים "סורו נא אל בית עבדכם" (פירש רש"י: עקמו את הדרך לביתי דרך עקלתון, שלא יכירו בני העיר" שאתם נכנסים לביתי (בהליכה ישירה) וסרבו לו, אז מעיד המקרא: "**ויפצר בם מאד!**" רואים שלוט ממש התעקש. ומבואר בתנחומא (הוצאת בובר, וירא כב) כי אשתו התנגדה לכך, והוא הצטמצם עמם בפינתו שבבית.

ג. שלישית, אחרי כל כך הרבה שנים שישב בסדום, עדיין היה מקיים מצוות **אכילת מצה בפסח**, כפי שחונך בביתו של אברהם על שם הגאולה העתידה של בני ישראל (רש"י על יט, ג).

ד. רביעית, מבואר במדרש (ב"ר פרשה נ"ו) כי כל הלילה היה מליץ יושר על בני עירו ומבקש עליהם רחמים, והמלאכים, בהכירם שזוהי דרכו המצויינת של אברהם ללמד סניגוריה, היו מקבלים ממנו. אבל כיון שאמרו אנשי סדום שמסביב לבית "הוציאם אלינו ונדעה אותם", ענו המלאכים ללוט, "עוד מי לך פה", מכאן ואילך אין לך רשות ללמד סניגוריה עליהם". הרי שהיה נאמן לדרכו של אברהם ללמד סניגוריה.

הרי מבואר מכל הנ"ל כי לוט היה **בעל נשמה מעולה**.

אך עם כל זאת, רבה הביקורת שמתחו עליו חז"ל!

א. רש"י (יט, לג) מביא ממדרש בראשית רבה: "כל מי שהוא להוט אחר **בולמוס של עריות**, לסוף מאכילין אותו מבשרו" ועיין זעמו של רמב"ן (יט, ח) "מתוך שבחו של האיש הזה, באנו לידי גנותו... בהפקר בנותיו, אין זה כי אם רוע לב, שלא היה הזימה בנשים רחוק בעיניו".

ב. וכן בענין המריבה בין רועי לוט לרועי אברהם - אילו הִתְפָּיִים, היה לוט מבין שכל רכושו השיג רק בזכותו של אברהם, כדברי רש"י (יג, ה). ואעפ"כ, כאשר אברהם בכל האדיבות הציע ללוט זכות ראשוניות לבחור תחילה לאן יפנה, ואברהם יקח "שיריים", בחר לו לוט את כל ככר הירדן, שהיה כגן ה'. וזהו ליקוי חמור בנימוס ובמוסריות "לחטוף" מנה יפה, לפני דודו ורבו.

ג. ועוד, מפרש **רבנו עובדיה ספורנו**, כי אם פניו מול בית אל (במזרח) הרי שמאל ודרום הם לכיוונים צפון ודרום. אבל הוא נסע לכיוון מערב, ערק מן קדם (=מזרח). העיקר, להתרחק מהשפעתו של אברהם. וכדברי רש"י שם (יג, יא) בשם חז"ל: "הסיע עצמו מקדמונו של עולם. אמר אי אפשר לא באברהם ולא באלהיו". הרי שנצנצו בו **גינוני כפירה** בה' ג"כ.

[אמר התלמיד. ומבואר שמה שכתוב "ויסע לוט מקדם" והרי היה לו לכתב "ויסע לוט לקדם"! (=מזרח), שהרי בית-אל והעי נמצאות מערבית לסדום וכשרוצים להגיע לסדום מבית אל והעי הרי נוסעים מזרחה = לקדם! אלא שנסע תחילה ופניו למערב, (היינו מקדם - מערבה) כדי להטעות לאברהם, ואח"כ סב על עקיבו ופנה למזרח ועשה כן כי התבייש מאברהם שיראה בשיפלותו]

כנגד דו-אנפין הללו של לוט, כיצד היה אברהם צריך להתייחס אליו?

מצאנו שתי דעות בחז"ל:

1. "ר' יהודה אומר, כעס היה (על) לאברהם אבינו בשעה שפירש (את) לוט בן אחיו ממנו. אמר הקב"ה, לכל הוא מדבק, וללוט אחיו אינו מדבק?

2. ר' נחמיה אומר, כעס היה לו להקב"ה בשעה שהיה לוט מהלך עם אברהם אבינו. אמר הקב"ה, אני אמרתי לו "לזרעך נתתי את הארץ הזאת" והוא מדביק את לוט בן אחיו כדי לירשו?" (ב"ר, מא)

הרי לכאורה שתי דעות מנוגדות.

אבל רש"י (בשם תנחומא, ויצא, י) בחר לו אופן שלישי: "וה' אמר אל אברם אחרי הפרד לוט מעמו" (יג, יד) כל זמן שהרשע עמו היה הדיבור פורש ממנו. ואע"פ שמצאנו (יב, ז) שה' דבר עם אברם כאשר עדיין לוט אצלו, מתרץ רש"י "עדיין כשר היה באותה שעה". וכן כתוב אצל יעקב "שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך", כי בבית לבן ה' לא נגלה אליו.

כאן המקום לשאול, האם יש לקרב את הרשעים או שמא יש לשמור מרחק מהם?

הנה בזהר (ב/קכח: וכן קכט.) הדגישו מאד מעלת הרודף אחרי החוטאים כדי להחזיר אותם בתשובה. אחרי רשימת המעלות מסכם הזוהר "אלמלי ידעו בני אדם כל זאת, היו רודפים אחרי המצוה כרודף אחרי החיים". כי המציל ומכלכל העני והדל מציל את גופו בלבד. אבל המתקן אותו ברוחניות מציל את נצחיותו. והרי זה דומה למאמרם: "המחטיא את חברו (עונו גדול) יותר מן ההורגו, שההורגו רק בעוה"ז, והמחטיא הורגו בעוה"ז ובעוה"ב" (במד"ר, כא). כן הוא גם לטובה, במי שמזכה את חברו ברוחניות. אברהם אבינו השקיע הרבה בתיקון הרשעים "עד שנתקבצו אליו אלפים ורבבות והם אנשי בית אברהם" (רמב"ם, ה' ע"ז א/ג). אברהם כתב ספר מפורט בן 400 פרקים לבאר תענועי האליליות (ע"ז דף יד:). מנהגו של אברהם היה להאכיל לעוברים ושבים. אחרי שגמרו אכילתם, בקש מהם לברך למי שאמר והיה העולם. שאלמלי הוא ית"ש שהכין את אברהם באותו המקום בהשגחה פרטית, איך היה מוכן לאורחים מזון באמצע המדבר? (ב"ר, מט). הרי שאברהם הקריא שם ה' בפי הבריות (בראשית יב, ח). וכדברי רבנו עובדיה ספורנו (יב, ב) "שתתבונן, ותקנה שלימות, ותלמד דעת את העם".

ואעפ"כ מצאנו תופעה מעניינת. כתוב: "הלוך ונסוע הנגבה" (יב, ט), ומפרש ר"ע ספורנו ש"לא הלך למזרח ולא למערב, שלא לנטות מאחת משתי העיירות (בית-אל ועי), שהתחילו מקצתן להמשך אחריו". – וצ"ע משום מה לא יקבע מזבח לה' בתוך כל עיר ועיר?

מכאן, שלא רצה אברהם לגור ביניהם ממש, אלא במרחק מה מהם. שהרי כתב הרמב"ם ש"דרך בריאתו של אדם להיות נמשך בדעותיו אחר ריעיו וחבריו ונוהג כמנהג אנשי מדינתו. לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל חכמים תמיד, כדי שילמד ממעשיהם, ויתרחק מהרשעים ההולכים בחושך, כדי שלא ילמד ממעשיהם (י"אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים... ובמושב לצים לא ישב", תהלים א, א, ומבואר שם במדרש תהלים שזה אמור על אברהם אבינו)... ואם היו כל המדינות נוהגים בדרך לא טובה... ישב לבדו יחידי... (ואפילו) יצא למערות ולחוחים ולמדברות" (ה' דעות, ו/א). והרי זו משנה מפורשת (אבות א) "הרחק משכן רע, ואל תתחבר לרשע".

כלומר, האדם מתדמה יותר ויותר למי שהוא נמצא בקרבתו. ולכן, אע"פ שיש מצוה רבתית לחנך את הרשעים, בכל זאת צריך האדם לדעת היטב מה בינו לביניהם, וליזהר מהאָרְס שבשיטותיהם ובהליכותיהם. ואם יש אדם שלא יוכל לשמור על החייץ הזה ועל ההיבדלות המחשבתית הזאת, עדיף לו באמת לא להכנס כלל לסיכון זה של קירוב רחוקים. כי ההשפעה היא דו-סטריית. אמנם הרחוקים יתחממו קצת בעבודת ה', אבל עלול להיות שהמקרב יתקרר ח"ו במלאכת שמים, במיוחד אם הוא יחיד נגד רבים. ולכן, מבואר בשם ר"ח ולוֹז'יין על אבות ו' "אפילו אתה נותן לי כל כסף וזהב שבעולם, אינני דר אלא במקום תורה" והיינו כשהוא רק יחיד כשלעצמו. אבל אילו היו באים כקבוצה, קָסָף רב של אנשים העוסקים בתורה ובמצוות, ודאי שמצוה עליהם להעתיק דירתם למקומות הנדחים כדי לקרבתם לתורה. אבל אין זה נכון לעשות כך כאשר מדובר על עימות של היחיד מול הרבים, וכדברי הגר"א בביאורו לפסוק "ורועה כסילים ירוע" (משלי יג, כ).

על השאלה הנ"ל - האם נהג אברהם כשורה שקירב את לוט אצלו, או שמא טעה בזה (כמו שהבאנו לעיל מב"ר מא/ח) מבאר **מהרז"ו** (שם) פשר-דבר - ששניהם צודקים.

- האמורא השולל מה שקירב את לוט הביא ג"כ פסוק "גרש לך ויצא מדון" (משלי כב, י). כלומר, כל עוד שהיה לוט רשע בינוני, יש לקרב אותו, כדכתיב על אברהם "ואהב טהר לב" שעושה מעשיו בתמימות ורץ להציל את לוט ולקרבו.
- אך כשבא לוט לְכָלֵל גזל מתוך כפירתו בנבואה - שהרי הקב"ה הבטיח לאברהם זמן רב לפני כן "לזרעך נתתי את הארץ הזאת", ולוט ורועיו פקפקו בזה ודנו אותו כערירי, ובכן לוט הוא לץ וכופר - עליו לא נאמרו עניני קירוב. - כלומר, מתי כעס ה' על אברהם, כל שלא היה מדבק אתו לוט (בתחילה, כאשר לוט עדיין לא התפקר לגמרי, והיה כפוסח על ב' סעיפים ולא גילה את רעתו). אבל מאידך כעס ה' על אברהם כל עוד לא נפרד מהכופר והמפקפק בנבואות ה'.

הבחנה זו חשובה לנו מאד לדעת כיצד להתנהג בבעיות זמננו.